

ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ В СИСТЕМІ ФІЛОСОФСЬКОГО ЗНАННЯ*Запорізька державна інженерна академія, кафедра УСФН*

Пізнання - процес, що постійно супроводжує існування людини, Як би у своїх суперечках філософи не намагалися віднайти найбільш суттєві риси людини, безумовно, до них належить віднести пізнавальну діяльність. З усвідомлення того, що буття людини передбачає отримання адекватного й істинного знання про зовнішній й внутрішній світ, поряд з питанням про буття взагалі, починається взагалі будь-яка філософія.

З одного боку, кожен з нас усвідомлює, що таке знання. Разом з тим знання лежить в основі багатьох областей людської діяльності й само є спеціальним об'єктом вивчення й аналізу в теорії пізнання й у багатьох науках. У європейській культурі усвідомлення поняття існує тисячоріччя й разом з тим не має однозначного визначення, продовжує залишатися предметом обговорення й дискусій. Але, безумовно, знання є невід'ємною властивістю людини й умовою її існування у світі. Теорія пізнання виникла не як загальне вчення про пізнання в цілому, але скоріше як вчення про спеціалізоване - наукове пізнання. Спочатку постає уявлення про принципи, методи, способи наукового пізнання, яке потім було поширено на пізнання в цілому.

Становлення філософського розуміння пізнання було започатковано в античній філософії. Як і в інших областях філософського знання, античні мислителі заклали фундаментальні підстави наступних традицій у розумінні особливостей пізнавального процесу. При цьому належить вказати на дві найважливіші ідеї, які кардинально вплинули на наступний розвиток філософських вчень про пізнання. До них належать:

– ідея активності розуму й творчої природи пізнання, обґрунтована насамперед Платоном у його вченні про пізнання як пригадування (теорія анамнесиса);

– ідея відповідності людських знань світу природних предметів і речей, що була розроблена Аристотелем і покладена у основу наївно-реалістичних і матеріалістичних концепцій пізнання.

Протягом багатьох століть була побудована перша загально-гносеологічна концепція сенсуалістичного типу. При цьому за межами загальної теорії пізнання залишилася величезна область поза раціонального й поза наукового, тобто всього того, що мало бути предметом уваги гносеології, але випадало з її поля зору, оскільки не відповідало критеріям об'єктивності природничо-наукового знання, на яких базувалася вказана гносеологічна традиція. Саме в межах останньої концепції предметом суперечок і роздумів стали дві проблеми: чи є ця теоретична конструкція загальною теорією пізнання і яка предметна область цієї теорії, чи можливо застосовувати її до реальної пізнавальної діяльності й знання.

Належить сказати, що у сучасній вітчизняній філософії теорія пізнання не належить до популярних напрямків філософських досліджень. Це пояснюється насамперед її консервативністю, пануванням натуралізму, успадкованого від радянської філософії, а головне тим, що у традиційному вигляді гносеологія видається дуже далекою від проблем ХХІ століття. Всі спроби її відновлення часто виглядають як втрата нею раціональності і «науковості». Заперечення гносеології позитивізмом, незрозумілість її відносин з антропологією, герменевтикою, феноменологією, а також гуманітарним, повсякденним і позанауковим знанням, панування ідеалів природничо-наукового пізнання - все це спричинює сьогодні сумнів у пояснюючих можливостях традиційної теорії пізнання, у її відповідності реальному пізнавальному процесу.